

พฤติกรรมการสูบบุหรี่ของคนไทย

เนื้อหา : รศ.พญ. เยาวรัตน์ ปรปักษ์ขาม, รศ.พญ. พรพันธุ์ บุญยรัตพันธุ์ และคณะ

โดยทั่วไป การสูบบุหรี่หมายความรวมถึงการใช้ยาสูบ (tobacco) ในหลายวิธีด้วยกัน ที่แพร่หลายมากที่สุด คือ การมวนใบยาสูบด้วยกระดาษหิ้งที่ทำในโรงงานหรือมวนเองที่บ้าน การสูบบุหรี่โดยนำยาสูบบรรจุในกล่องแล้วจุดสูบคือไปป์ (pipe) หรือเคียวใบยาสูบโดยตรง ฯลฯ การใช้ยาสูบไม่ว่าโดยวิธีใดถ้าใช้เป็นประจำในขนาดที่มาก ก็จะทำให้เกิดผลร้ายต่อสุขภาพ เช่น ก่อให้เกิดโรคมะเร็งของระบบทางเดินหายใจ ช่องปาก ทำให้ปอดอักเสบเรื้อรังรวมถึงถุงลมโป่งพอง โรคหลอดเลือดหัวใจตีบและกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด ในหญิงตั้งครรภ์ทำให้ทารกคลอดก่อนกำหนด และเด็กขาดออกซิเจน ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งหาข้อมูลหลักของการสูบบุหรี่ซึ่งจะมีผลกระทบต่อสุขภาพ ได้แก่ ความชุกของการสูบบุหรี่ในประชากรตามกลุ่มอายุและเพศ และภูมิภาคที่อยู่อาศัย ปริมาณและความถี่ของการสูบบุหรี่รวมถึงระยะเวลาที่สูบบุหรี่ ซึ่งผลกระทบของการสูบบุหรี่ เช่น ความเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งปอดก็เพิ่มขึ้นตามจำนวนของบุหรี่ที่สูบต่อวัน และระยะเวลาของการสูบบุหรี่ด้วย

ผลการศึกษานี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานผล "การสำรวจสภาวะสุขภาพอนามัยของประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 3 ปี พ.ศ. 2546-2547" ซึ่งดำเนินการสำรวจโดย สำนักงานการสำรวจสภาวะสุขภาพอนามัย ภายใต้สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และได้รับงบประมาณสนับสนุนการสำรวจ จากสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข

แผนภูมิ ข้างล่างแสดงถึงความเชื่อมโยงของคำถามเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ ที่ใช้สัมภาษณ์ในการสำรวจสภาวะสุขภาพอนามัยของประชาชนไทยครั้งที่ 3 ที่เกี่ยวข้องกับ สถานภาพการสูบบุหรี่ในประชากรกลุ่มศึกษาที่มีผลต่อสุขภาพ

ภาพที่ 1 สถานภาพของการสูบบุหรี่ในประชากรตัวอย่าง (จากคำถามในแบบสอบถาม)

จากการสำรวจ ตัวอย่างอายุ 15 ปีขึ้นไปของการศึกษาคั้งนี้พบว่า สถานภาพการสูบบุหรี่เปลี่ยนแปลงไปตามอายุ และเพศ สถานภาพการสูบบุหรี่แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

- **ผู้ที่สูบบุหรี่ในปัจจุบัน (current smoker)** คือ ผู้ที่ในช่วงชีวิตที่ผ่านมาเคยสูบบุหรี่มากกว่า 100 มวน และในขณะนี้ยังสูบบุหรี่อยู่
- **ผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำ (regular smoker)** คือผู้ที่ในช่วงชีวิตที่ผ่านมาเคยสูบบุหรี่มากกว่า 100 มวน และในขณะนี้ยังสูบบุหรี่เป็นประจำทุกวัน อาจมีเว้นบ้างในบางวันที่ไม่สูบบุหรี่แล้วก็กลับมาสูบบุหรี่ทุกวันอีก
- **ผู้ที่เคยสูบบุหรี่ (former or ex-smoker)** คือผู้ที่เคยสูบบุหรี่แต่ขณะนี้เลิกแล้ว

จากการศึกษา พบว่าเพศชายสูบบุหรี่มากกว่าเพศหญิงเกือบ 20 เท่า และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนร้อยละของผู้ที่สูบบุหรี่ในปัจจุบันและสูบบุหรี่เป็นประจำ พบว่าในกลุ่มที่สูบบุหรี่ในปัจจุบันซึ่งในชายมีร้อยละ 49.1 และหญิงมีร้อยละ 2.7 นั้นเป็นผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำประมาณร้อยละ 90 ในทั้งสองเพศ โดยกลุ่มที่สูบบุหรี่เป็นประจำมีความชุกของการสูบบุหรี่มากที่สุดในกลุ่มอายุ 30-59 ปี จากนั้นก็ค่อยๆ ลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้น ในหญิงที่สูบบุหรี่เป็นประจำกลับมากขึ้นเมื่อสูงวัยขึ้น จากข้อมูลการสำรวจครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าหญิงในวัย 60-79 ปี มีสัดส่วนของการสูบบุหรี่เป็นประจำมากกว่าหญิงในกลุ่มอายุอื่นๆ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สถานภาพการสูบบุหรี่ของตัวอย่างอายุ 15 ปีขึ้นไปจำแนกตามอายุและเพศ

อายุ (ปี)	ชาย			หญิง		
	สูบบุหรี่ในปัจจุบัน	สูบบุหรี่เป็นประจำ	เคยสูบบุหรี่	สูบบุหรี่ในปัจจุบัน	สูบบุหรี่เป็นประจำ	เคยสูบบุหรี่
15-29	45.1	41.7	6.3	1.1	0.9	0.7
30-44	55.1	51.5	13.8	2.1	1.8	0.5
45-59	50.2	47.2	21.6	4.0	3.5	1.8
60-69	44.8	42.7	28.6	5.5	5.0	3.9
70-79	40.8	38.2	33.9	5.8	5.4	5.3
80+	32.5	29.5	37.0	3.4	2.6	6.6
ทุกอายุ	49.1	45.9	15.2	2.7	2.3	1.5

ตารางที่ 2 ปริมาณบุหรี่ที่สูบบุหรี่ในแต่ละวัน ในผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำทุกวันจำแนกตามเพศและอายุ

อายุ (ปี)	ชาย	หญิง
	ปริมาณที่สูบบุหรี่เฉลี่ย(มวน)	ปริมาณที่สูบบุหรี่เฉลี่ย(มวน)
15-29	11.1	9.0
30-44	13.6	9.4
45-59	13.6	7.3
60-69	10.4	6.6
70-79	9.1	5.5
80+	8.9	5.1
ทุกอายุ	12.5	7.7

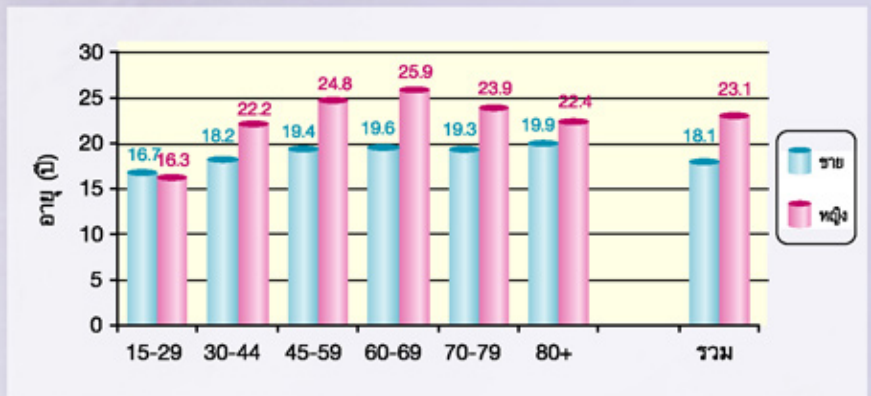
เมื่อศึกษา ปริมาณบุหรี่ที่สูบบุหรี่ในแต่ละวัน ในกลุ่มที่สูบบุหรี่เป็นประจำทั้งชายและหญิง ซึ่งจะรวมบุหรี่ทั้งที่มวนเอง (hand-rolled cigarette) และบุหรี่ที่ผลิตจากโรงงาน พบว่าโดยเฉลี่ยจะสูบบุหรี่ประมาณ 12 มวนในเพศชาย และ 8 มวน ในเพศหญิงต่อวัน เมื่อพิจารณาตามกลุ่มอายุพบว่า ในเพศชายกลุ่มที่สูบบุหรี่ในปริมาณมากที่สุดต่อวัน (ประมาณ 14 มวน/วัน) คือ กลุ่มอายุ 30-59 ปี แต่ในเพศหญิง กลุ่มที่สูบบุหรี่จำนวนมากต่อวัน คือกลุ่มอายุน้อยกว่าชาย (15-44 ปี) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ปริมาณการสูบบุหรี่จะลดลงตามอายุ แต่จำนวนที่สูบบุหรี่ต่อวันก็ไม่ต่ำกว่า 5 มวนในทั้ง 2 เพศ ถึงแม้จะสูงวัยแล้วก็ตาม (ตารางที่ 2)

สำหรับอายุ เมื่อเริ่มสูบบุหรี่ ในผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำ ในภาพรวมทุกกลุ่มอายุ คือประมาณ 18 ปีในเพศชาย และ 23 ปีในเพศหญิง แต่เมื่อพิจารณาอายุเมื่อเริ่มสูบบุหรี่ในตัวอย่าง แต่ละกลุ่มอายุจะพบว่าในกลุ่มอายุ 15-29 ปี ที่ศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดประมาณปี พ.ศ. 2518-2532 เป็นกลุ่มที่เริ่มสูบบุหรี่เมื่ออายุน้อยกว่ากลุ่มอายุอื่นๆ คือ ประมาณ 16.7 ปีในเพศชาย และ 16.3 ปีในเพศหญิง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรรุ่นที่เกิดก่อน คือ ผู้ที่มีอายุ 30-44 ปี ในขณะที่สำรวจครั้งนี้ มีอายุเมื่อเริ่มสูบบุหรี่ คือ 18 ปีในเพศชาย และ 22 ปีในเพศหญิง และ อายุเมื่อเริ่มสูบบุหรี่จะค่อนข้างสูง ในกลุ่มประชากรที่เกิดก่อนหน้านี้ไปเรื่อยๆ เป็นที่น่าสังเกตว่า ในเพศหญิง ซึ่งในกลุ่มที่เกิดก่อนทุกกลุ่ม มีอายุเมื่อเริ่มสูบบุหรี่มากกว่า 20 ปีขึ้นไป ยกเว้นกลุ่มที่เกิดหลังสุด (อายุ 15-29 ปี ในปัจจุบัน) ที่เริ่มสูบบุหรี่เมื่ออายุเพียง 16 ปี (ภาพที่ 2) และสูบเป็นปริมาณเฉลี่ยถึง 9 มวนต่อวัน

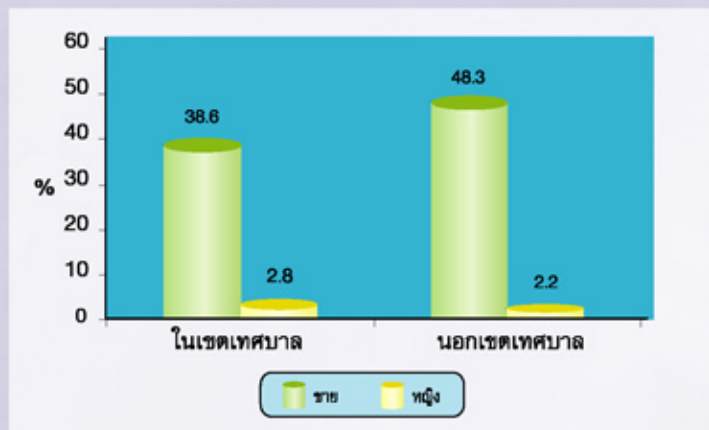

การวิเคราะห์ การสูบบุหรี่แยกตามภาค และเขตการปกครองต่างๆ ของประเทศ พบว่าเพศชายนอกเขตเทศบาลมีการสูบบุหรี่ มากกว่าในเขตเทศบาล แต่ในเพศหญิงกลับตรงกันข้าม คือหญิงที่อยู่ในเขตเทศบาลสูบบุหรี่มากกว่านอกเขต เมื่อพิจารณาความชุกของการสูบบุหรี่เป็นประจำแยกตามภาค พบว่าชายในภาคใต้มีความชุกของการสูบบุหรี่สูงสุด (ร้อยละ 54.0) รองลงมา คือ ชายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 50.5) ในเพศหญิงภาคเหนือสูบบุหรี่เป็นสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 5.1) รองลงมา คือ หญิงในกรุงเทพฯ (ร้อยละ 3.6) ในภาพรวมทั้งประเทศผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำในเพศชายร้อยละ 46 ในเพศหญิงร้อยละ 2.3 (ภาพที่ 3 และ ภาพที่ 4)

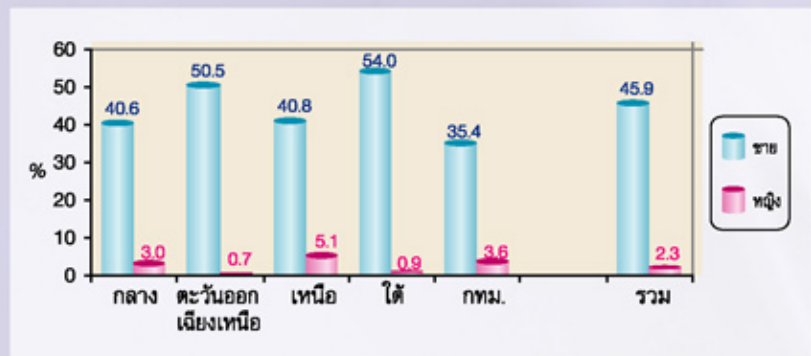
ภาพที่ 2 อายุเมื่อเริ่มสูบบุหรี่ในตัวอย่างอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่สูบบุหรี่เป็นประจำ

ภาพที่ 3 ความชุกของผู้สูบบุหรี่เป็นประจำในเพศชายและหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามเขตการปกครอง

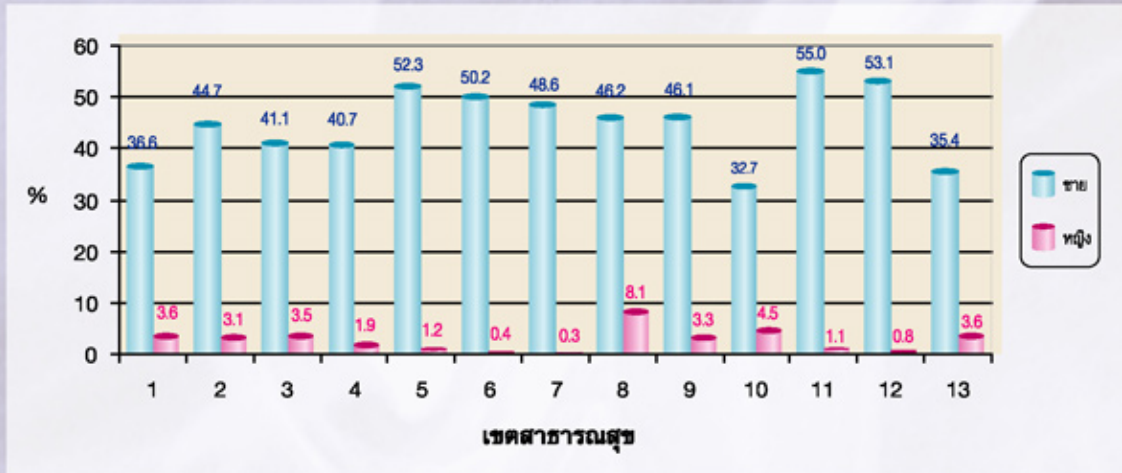

ภาพที่ 4 ความชุกของผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำในชายและหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามภาค

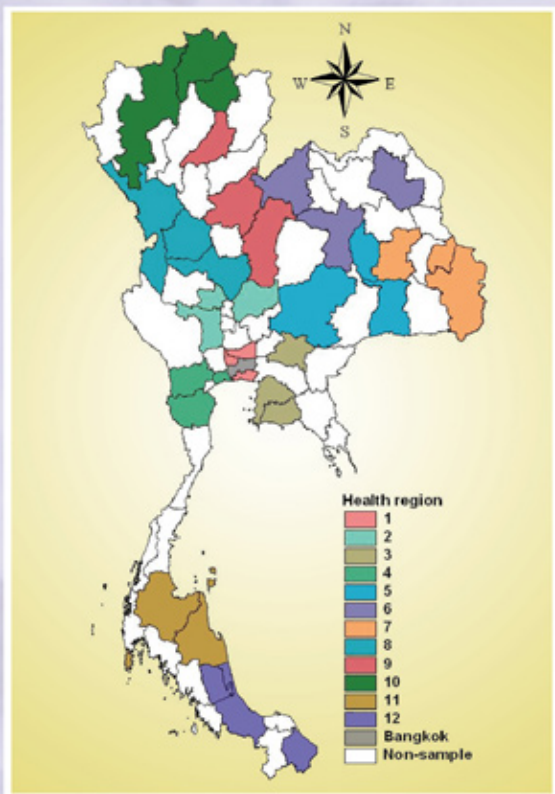

เมื่อวิเคราะห์ ความชุกของผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำทุกวัน แยกตามเขตสาธารณสุข 13 เขต (เขตที่ 13 คือกรุงเทพฯ) ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าในเขตสาธารณสุขที่ 11,12 ซึ่งเป็นจังหวัดในภาคใต้ทั้งหมด (นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต สงขลา พัทลุง นราธิวาส) และ เขตสาธารณสุขที่ 5,6 คือจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (นครราชสีมา สุรินทร์ มหาสารคาม ขอนแก่น เลย สกลนคร) มีสัดส่วนของประชากรชายที่สูบบุหรี่เป็นประจำสูงกว่าเขตสาธารณสุขอื่นๆ และมากกว่าร้อยละ 50 ขึ้นไป สำหรับเพศหญิงจะแตกต่างกันไป คือ ประชากรที่สูบบุหรี่เป็นประจำมีสัดส่วนสูงสุดในเขตสาธารณสุขที่ 8 (นครสวรรค์ ตาก และกำแพงเพชร) ร้อยละ 8.1 รองลงมา คือ ในเขตสาธารณสุขที่ 10 (เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา) ร้อยละ 4.5 และกรุงเทพฯ (ร้อยละ 3.6) ประชากรตัวอย่างเพศหญิงในเขตสาธารณสุขที่เพศชายมีอัตราการสูบบุหรี่เป็นประจำสูงสุด คือ แถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ กลับมีการสูบบุหรี่ต่ำกว่าเขตสาธารณสุขอื่นๆ (ภาพที่ 5)

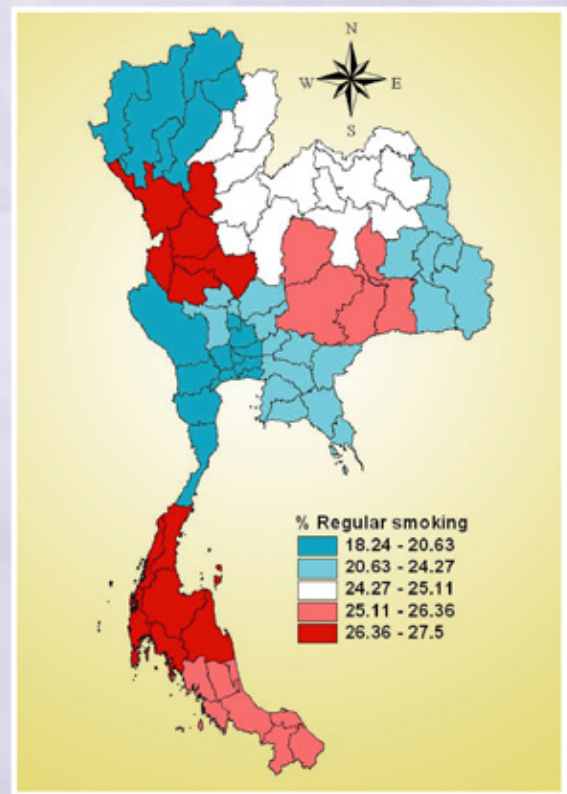
ภาพที่ 5 ความชุกของผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำในชายและหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามเขตสาธารณสุข

ภาพที่ 6 จังหวัดอย่างที่ใช้ในการสำรวจ จำแนกตามเขตสาธารณสุข 12 เขต และกรุงเทพฯ

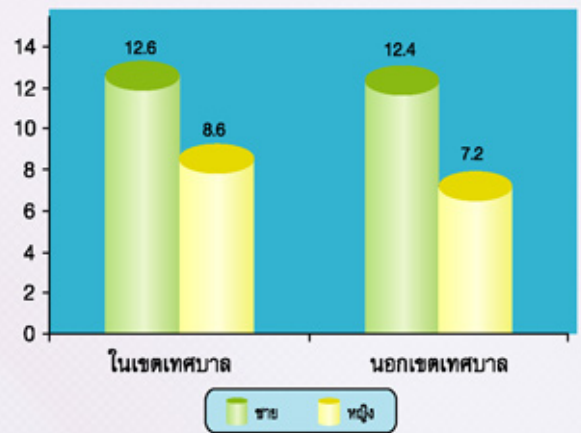

ภาพที่ 7 การกระจายทางภูมิศาสตร์(ตามเขตสาธารณสุข) ของความชุกของผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำอายุ 15 ปีขึ้นไป

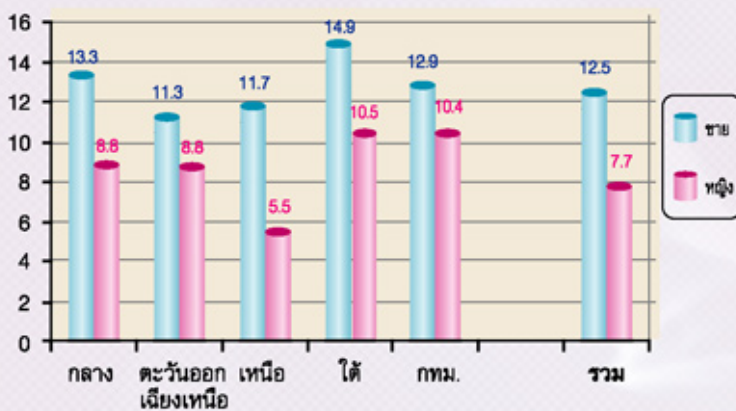
การวิเคราะห์ ปริมาณการสูบบุหรี่เฉลี่ยต่อวัน ในกลุ่มที่สูบบุหรี่เป็นประจำ แยกตามเขตการปกครอง พบว่า เพศชายในและนอกเขตเทศบาลมีปริมาณการสูบบุหรี่ที่ใกล้เคียงกัน (12 มวนต่อวัน) แต่ในเพศหญิง พบว่าหญิงที่อยู่ในเขตเทศบาลที่สูบบุหรี่เป็นประจำมีการสูบบุหรี่ในปริมาณที่มากกว่านอกเขตคือประมาณ 9 มวนต่อวัน เทียบกับ 7 มวนต่อวัน ในหญิงที่อยู่นอกเขตเทศบาล (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 8 ปริมาณบุหรี่ที่สูบบุหรี่ (มวนต่อวัน) ในชายและหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไปสูบบุหรี่เป็นประจำ จำแนกตามเขตการปกครอง

ภาพที่ 9 ปริมาณบุหรี่ที่สูบบุหรี่ (มวนต่อวัน)

ในชายและหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไปสูบบุหรี่เป็นประจำ จำแนกตามภาค

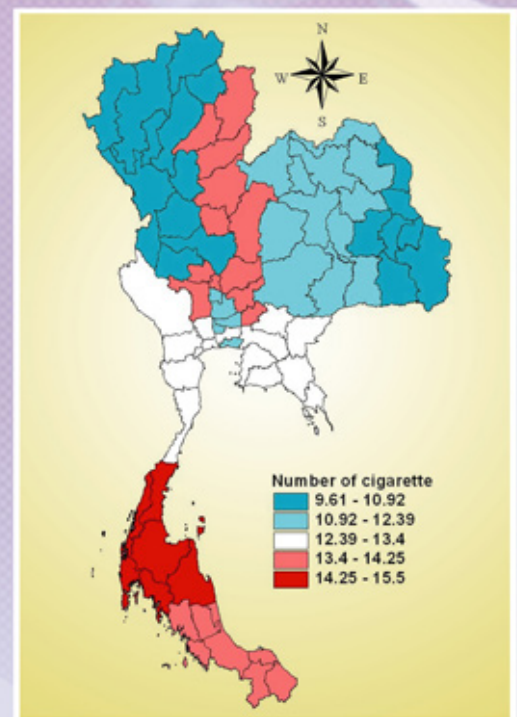

การวิเคราะห์ การสูบบุหรี่แยกตามภาคต่างๆ

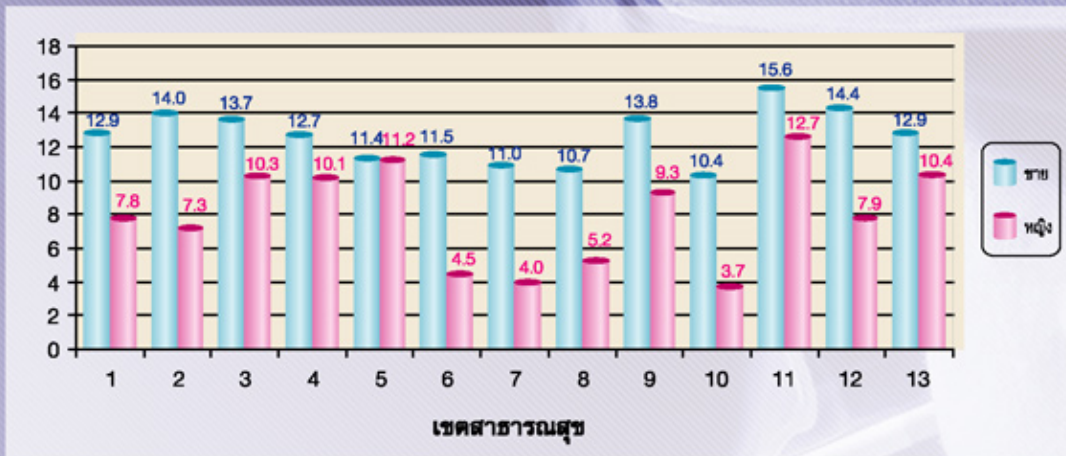
ของประเทศ พบว่าชายในภาคใต้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำมีปริมาณการสูบบุหรี่เฉลี่ยต่อวันสูงสุด (15 มวนต่อวัน) รองลงมา คือ ชายในภาคกลาง (13 มวนต่อวัน) และ กรุงเทพฯ (13 มวนต่อวัน) ในเพศหญิงที่สูบบุหรี่เป็นประจำ หญิงในภาคใต้สูบบุหรี่ในปริมาณสูงกว่าภาคอื่นๆ (10 มวนต่อวัน) ใกล้เคียงกับหญิงในกรุงเทพฯ โดยในภาพรวมทั้งประเทศ ผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำมีปริมาณการสูบบุหรี่ในเพศชายประมาณ 12 มวนต่อวัน และในเพศหญิงประมาณ 8 มวนต่อวัน (ภาพที่ 9)

เมื่อวิเคราะห์ ปริมาณการสูบบุหรี่ของผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำทุกวัน แยกตามเขตสาธารณสุข 13 เขต (เขตที่ 13 คือ กรุงเทพฯ) ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าในเขตสาธารณสุขที่ 11,12 ซึ่งเป็นจังหวัดในภาคใต้ (นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต สงขลา พัทลุง นราธิวาส) มีปริมาณการสูบบุหรี่ของชายที่สูบบุหรี่เป็นประจำ สูงกว่าเขตสาธารณสุขอื่นๆ รองลงมา คือ เขตสาธารณสุขที่ 9 (พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และแพร่) กรุงเทพฯ และเขตสาธารณสุขในภาคกลาง (เขตสาธารณสุขที่ 1,2,3,4) โดยเขตสาธารณสุขในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือตอนบน มีปริมาณการสูบบุหรี่ที่ต่ำกว่าเขตอื่นๆ สำหรับเพศหญิงพบว่า หญิงที่สูบบุหรี่เป็นประจำในเขตสาธารณสุขที่ 3 (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) 4 (ภาคตะวันตก) และ 5 (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง) มีปริมาณการสูบบุหรี่ที่สูงใกล้เคียงกับเพศชาย ซึ่งคล้ายคลึงกับเขตสาธารณสุขที่ 11 (ภาคใต้ตอนบน) และกรุงเทพฯ (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 10 การกระจายทางภูมิศาสตร์ (ตามเขตสาธารณสุข) ของปริมาณบุหรี่ที่สูบบุหรี่ (มวนต่อวัน) ในชายและหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไปสูบบุหรี่เป็นประจำ

ภาพที่ 11 ปริมาณบุหรืที่สูบเฉลี่ย (มวนต่อวัน) ในชายและหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไปทีสูบเป็นประจำ จำแนกตามเขตสาธารณสุข

สรุป

ความชุกของการสูบบุหรี่ในประชากรชายอายุ 15 ปีขึ้นไป คือร้อยละ 49 และที่สูบเป็นประจำหรือสูบทุกวันมีร้อยละ 46 หรือประมาณร้อยละ 90 ของประชากรชายที่สูบบุหรี่ในปัจจุบัน ผู้ชายที่สูบบุหรี่มากที่สุดคือกลุ่มอายุ 30 -59 ปี

ปริมาณบุหรืที่สูบต่อวันในผู้ที่สูบเป็นประจำคือ 12 มวนในชายและ 8 มวนในหญิง

กลุ่มอายุน้อยในปัจจุบันทั้งชายและหญิงจะเริ่มสูบบุหรี่เมื่ออายุน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่อายุมากในขณะนี้ กล่าวคือ ในหญิงที่อายุ 15 -29 ปี จะมีอายุเฉลี่ยเมื่อเริ่มสูบบุหรี่ 16 ปี แต่ในหญิงอายุ 30 - 44 ปี ในขณะนี้จะเริ่มสูบบุหรี่เมื่ออายุ 22 ปี โดยเฉลี่ย

ผู้ชายที่อยู่นอกเขตเทศบาลสูบบุหรี่เป็นประจำมากกว่าในเขตเทศบาล แต่ผู้หญิงในเขตเทศบาลสูบบุหรี่เป็นประจำมากกว่าหญิงที่อยู่นอกเขตเทศบาล เช่นเดียวกับปริมาณที่สูบต่อวัน ที่หญิงในเขตเทศบาลสูบในปริมาณที่มากกว่านอกเขตเทศบาล

หญิงในภาคเหนือและชายในภาคใต้สูบบุหรี่เป็นประจำมากกว่าภาคอื่นๆ ชายในกรุงเทพฯสูบบุหรี่เป็นประจำน้อยกว่าทุกภาค แต่หญิงในกรุงเทพฯสูบบุหรี่มากเป็นที่สองรองจากหญิงในภาคเหนือ แต่เมื่อเทียบปริมาณการสูบในกลุ่มที่สูบเป็นประจำพบว่าชายและหญิงในภาคใต้และกรุงเทพฯ จะสูบในปริมาณที่มากกว่าภาคอื่น โดยชายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและหญิงในภาคเหนือ สูบในปริมาณน้อยที่สุด ถึงแม้ว่าจะมีสัดส่วนผู้ที่สูบเป็นประจำค่อนข้างสูงก็ตาม

ข้อเสนอต่อการศึกษาวิจัย

1. ควรศึกษาการสูบบุหรี่ตามรายได้ของครัวเรือน และระดับการศึกษา
2. ควรศึกษาแนวโน้มการสูบบุหรี่ของประชากรกลุ่มต่างๆ โดยการวิเคราะห์แบบ age-period-cohort (อายุ-ช่วงเวลา-รุ่นของประชากร) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงระหว่างรุ่นของประชากร

ข้อเสนอตอนโยบาย

1. ควรแก้ไขปัญหาคาการสูบบุหรี่ โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น ที่เริ่มสูบบุหรี่ในช่วงอายุน้อยลง ได้แก่ กลุ่มอายุ 15-29 ปี ในเพศชายและหญิง
2. ควรเน้นมาตรการควบคุมการสูบบุหรี่ โดยเฉพาะในสถานศึกษา และในสถานที่สาธารณะอย่างต่อเนื่องร่วมกับการสร้างค่านิยมใหม่

ข้อเสนอต่อการพัฒนาระบบข้อมูล

1. ควรเปรียบเทียบผลการสำรวจต่างๆ ที่มีการสำรวจการสูบบุหรี่และเปรียบเทียบวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจ
2. ควรพัฒนามาตรฐานการเก็บข้อมูลการสูบบุหรี่ โดยกำหนดดัชนีชี้วัดวิธีการเก็บข้อมูล เครื่องมือมาตรฐาน และควรบูรณาการ การสำรวจต่างๆ ให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน